

*Szanownej Jubilatce
Pani Profesor Elżbiecie Rudnickiej-Firze
przyjaciele, koledzy, uczniowie*

Droga życiowa i naukowa prof. dr hab. Elżbiety Rudnickiej-Firy

Prof. dr hab. Elżbieta Rudnicka-Fira urodziła się 14 lipca 1949 roku w Jaworze na Dolnym Śląsku, tam też przeszła wstępne etapy edukacji szkolnej. Do liceum ogólnokształcącego uczęszczała w Kańczudze koło Przeworska, gdzie w roku 1967 złożyła egzamin dojrzałości. Studia polonistyczne w krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej ukończyła w roku 1973. Trzeba tu wszakże wspomnieć, iż po ukończeniu dwuletniego studium nauczycielskiego w Gdańsku-Oliwie, w wyniku bardzo dobrze zdanego konkursowego egzaminu wstępnego została przyjęta na drugi rok filologii polskiej w WSP im. Komisji Edukacji Narodowej. Już w czasie studiów zaczęły się krystalizować Jej zainteresowania językoznawcze, co zaowocowało nie tylko pracą w studenckim kole językoznawców, ale przede wszystkim wyborem seminarium językoznawczego prowadzonego przez doc. dra hab. Jana Zaleskiego, pod kierunkiem którego w roku 1973 napisała pracę magisterską na temat: *Frekwencja form fleksyjnych czasownika w „Opowiadaniach” Kazimierza Brandysa*. Zastosowana w pracy metodologia była podyktowana rozwijającym się w latach 70. językoznawstwem statystycznym podejmowanym przez wielu wybitnych językoznawców. Statystyce leksykalnej – jako narzędziu szeroko wykorzystywanemu w badaniach stylistycznych, w szczególności w badaniu języka autorów (m.in. Adama Mickiewicza i Kazimierza Brandysa) i języka dzieł literackich – prof. Rudnicka-Fira poświęciła kilkanaście prac naukowych, które opublikowała w czołowych czasopismach językoznawczych i monografiach wieloautorskich. Badania te uzyskały naukową konkretyzację w postaci rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Marii Zarębinskiej, obronionej w Uniwersytecie Śląskim w roku 1982, a opublikowanej w roku 1986 pod zmienionym nieco tytułem: *Słownictwo „Dziadów” Adama Mickiewicza w świetle analizy statystycznej (wybór problematyki)*.

W roku 1974 Jubilatka została zatrudniona w Zakładzie Historii Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego, kierowanym przez prof. Irenę Bajerową, później przez prof. Alinę Kowalską. Instytut Języka Polskiego UŚ stał się na długo, bo aż do roku 2007, miejscem, w którym prof. Rudnicka-Fira prowadziła działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną. Była opiekunem naukowym studenckiego koła naukowego językoznawców, dla uczestników organizowała wakacyjne obozy m.in. w Bułgarii. Równoległe w latach 1987–1989 była zatrudniona jako wykładowca i lektor języka polskiego w Slavisches – Baltisches Seminar Westfälische Wilhelms – Universität w Münster, na którym to uniwersytecie brała czynny udział w konwersatoriach i kursach języka niemieckiego, prowadzonych dla obcokrajowców przez Instytut Germanistyki.

Wieloletnia współpraca z wybitnymi badaczkami historycznej polszczyzny pracującymi w Instytucie Języka Polskiego UŚ przyczyniła się do ugruntowania Jej zainteresowań historycznojęzykowych. Owocem tych zainteresowań są w dorobku naukowym prof. Rudnickiej-Firy istotne dla rozwoju dyscypliny prace dotyczące m.in. złożzeń rzeczownikowych w staropolszczyźnie czy losów nazw miejscowych i nazw ulic na ziemiach polskich w okresie okupacji hitlerowskiej. Znaczący jest też wkład Jubilatki do historycznojęzykowych prac zbiorowych powstałych w latach 90. w Instytucie Języka Polskiego UŚ, takich jak *Język polski czasu II wojny światowej (1939–1945)* pod redakcją prof. Ireny Bajerowej (1996) czy *Słowotwórstwo języka doby staropolskiej. Przegląd formacji rzeczownikowych* pod redakcją prof. Krystyny Kleszczowej (1996).

Najwięcej jednak miejsca w biografii naukowej prof. dr hab. Elżbiety Rudnickiej-Firy zajmuje onomastyka. Pierwszą pracę dotyczącą ludowych nazw roślin leczniczych w powiecie dąbrowsko-tarnowskim opublikowała w „Poradniku Językowym” w roku 1979. Od tego czasu z wielką konsekwencją i niewątpliwym talentem badawczym penetrowała różne kategorie nazw własnych, które poddawała oglądowi z coraz szerszej perspektywy, stwarzanej przez inne dyscypliny, np. socjolingwistykę, dialektologię, lingwistykę kulturową, historię czy aksjologię. Badaniami objęła Jubilatka onomastykę literacką (np. w dziełach Mickiewicza, Gałczyńskiego, Miłosza), częściowo toponomastykę oraz pragmatyczny aspekt nazw własnych, zwłaszcza nazw obiektów, firm i instytucji związanych z nowoczesną cywilizacją (chrematonimy). W polu zainteresowań badawczych Jubilatki znalazło się również nazewnictwo polskie będące pod wpływem oddziaływania języków obcych, zwłaszcza niemieckiego w czasie II wojny światowej i w dobie średniopolskiej (w Krakowie), a także języków wschodniosłowiańskich (głównie imiennictwo na Białorusi) – widziane z perspektywy historycznej, narodowej i kulturowej.

Istotne miejsce w dorobku naukowym Jubilatki zajmuje antroponimia historyczna. Pracą ważną dla tej subdyscypliny jest rozprawa habilitacyjna z 2004 roku pt. *Antroponimia Krakowa od XVI do XVIII wieku. Proces kształtowania się nazwiska*. Celem tej monografii było zgromadzenie obszernego materiału antroponimicznego oraz dokonanie analizy językoznawczej w taki sposób, by ukazać proces kształtowania się nazwiska, czyli drugiego po imieniu członu nazwy osobowej. 19 tysięcy jednostek języka, pochodzących z oryginalnych rękopiśmiennych źródeł oraz rzadziej druków, pozwoliło prof. Rudnickiej-Firze sklasyfikować istniejące w badanym okresie modele identyfikacyjne, przedstawić sposoby identyfikacji oraz prześledzić funkcjonowanie nazw osobowych w oficjalnych urzędowych tekstach pisanych. Liczny materiał językowy umożliwił Jubilatce dokonanie klasyfikacji formalno-semantycznej nazw osobowych, wskazanie typowych sufiksów nazwiskotwórczych, pokazanie sposobów kreacji nazwisk, określenie stopnia ich stabilizacji i wskazanie czynników służących tej stabilizacji, takich jak dziedziczność, rodzinność i stabilność. Monografia ta znacznie poszerza wiedzę o dziejach miasta, zwłaszcza o skomplikowanych stosunkach narodowościowych i socjalnych zakrzepłych niejako w nazwach osobowych. Uzupełnieniem tej pracy jest kolejna monografia prof. Rudnickiej-Firy

pt. *Imiennictwo krakowian od XVI do XVIII wieku na tle historii i kultury*. Tym razem Jubilatka przeanalizowała imiona krakowian występujące w trzech stuleciach, co pozwoliło Jej prześledzić tendencje imiennicze z tego okresu i porównać je z tendencjami występującymi w wiekach XIX, XX i pierwszej dekadzie XXI. Określeniu specyfiki imienniczej Krakowa służyło wydobycie imion najbardziej popularnych, modnych i porównanie ich z imionami nadawanymi w tym samym okresie w innych regionach Polski. Ważne w tej pracy jest ukazanie tendencji imienniczych w Krakowie od czasów najdawniejszych do współczesności, co pozwala obserwować ewoluowanie systemu imienniczego.

W dorobku naukowym prof. Elżbiety Rudnickiej-Firy znajdują się także prace dotyczące języka polskiego na Białorusi i na Litwie. Wielokrotne prywatne podróże obfitujące w kontakty z mieszkającymi tam Polakami, dostęp do ksiąg parafialnych kościołów katolickich, obserwacja polszczyzny inskrypcji nagrobnych na katolickich cmentarzach stworzyły znakomitą okazję do zaobserwowania i opisania zjawisk zachodzących w języku Polaków zamieszkujących te ziemie. Polszczyznę na Białorusi i Litwie Jubilatka poddała oglądowi z perspektywy kulturowej, historycznej, socjolingwistycznej, a także onomastycznej. Podjęła tym samym problematykę szeroko pojętej komunikacji między narodami i wspólnotami, i co szczególnie ważne – interferencji językowych zauważalnych w polszczyźnie Polaków na Białorusi. W latach 2008–2012 prof. Rudnicka-Fira pełniła funkcję pełnomocnika Rektora ds. Współpracy z Państwowym Uniwersytetem Grodzieńskim im. Janki Kupały. Była to współpraca naukowa i dydaktyczna polegająca na opiece naukowej nad stażystami z Grodna, uczestnictwie w konferencjach naukowych (Kraków–Grodno), prowadzeniu wykładów dla studentów i pracowników naukowych Filologii Polskiej Uniwersytetu Grodzieńskiego oraz dla uczniów i nauczycieli szkoły polskiej w Grodnie.

Nie sposób także pominąć prac dialektologicznych prof. Elżbiety Rudnickiej-Firy. Genezy zainteresowań dialektologią należy szukać w uczestnictwie Jubilatki jeszcze w czasach studenckich w pracach koła naukowego językoznawców WSP w Krakowie, które pod opieką prof. Eugeniusza Pawłowskiego działało bardzo prężnie. Prof. Rudnicka-Fira brała udział w obozach dialektologicznych, podczas których – wraz z innymi uczestnikami – zbierała materiał do tworzącej się kartoteki ludowych nazw roślin, opracowywała materiały gwarowe, przygotowywała referaty, które wygłaszała na studenckich konferencjach naukowych. Prace dialektologiczne Jubilatki powstawały w zasadzie przez wszystkie lata aktywności zawodowej, a dotyczyły m.in. historycznych uwarunkowań pogranicza dialektalnego śląsko-małopolskiego, miejsca gwary ludowej w języku miast Górnego Śląska i Zagłębia, wartości społeczno-kulturowej gwary ludowej czy współczesnych przemian w leksyce gwarowej. Nie brakuje w dorobku Jubilatki też prac, w których umiejętnie i twórczo nadaje onomastyce perspektywę dialektologiczną – w ten sposób zbadała przezwiska ludowe występujące na Żywiecczyźnie motywowane gwarową leksyką apelatywną czy wpływ gwary na ludowe antropimny przezwiskowe dokonujący się w dobie współczesnych przemian cywilizacyjnych.

[8]

Prof. dr hab. Elżbieta Rudnicka-Fira była i jest cenionym dydaktykiem – nie ma chyba kursowego przedmiotu, którego by w swoim zawodowym życiu nie prowadziła. Szczególnie upodobała sobie przedmioty onomastyczne i historycznojęzykowe, co jest zgodne z Jej zainteresowaniami naukowymi. Wielokrotnie prowadziła seminaria magisterskie, wypromowała blisko 80 magistrów filologii polskiej. Prowadząc zajęcia na studiach doktoranckich, miała istotny wpływ na kształcenie młodej kadry, była promotorem 4 rozpraw doktorskich. Jubilatka jest też powoływana na recenzentkę w przewodach doktorskich i habilitacyjnych, wchodzi w skład rad naukowych kilku czasopism, jest członkiem wielu towarzystw naukowych w Polsce i na Białorusi.

Spełnione życie zawodowe Szanownej Jubilatki doskonale złączyło się z życiem prywatnym. Najbliższą Jej sercu jest Rodzina.

Ad multos annos Szanowna Pani Profesor!

Maciej Mączyński